

УДК 343:351.746.1

О. Б. ФАРІОН, кандидат військових наук, доцент кафедри кримінального аналізу та оперативно-технічного забезпечення Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький)

АЛГОРИТМ ОПРАЦЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На основі аналізу оперативно-розшукової інформації та критеріїв її оцінки розроблено алгоритм, який дозволить кримінальним аналітикам оперативно-розшукових підрозділів отримати потрібну інформацію для проведення аналітичних досліджень.

Ключові слова: *оперативно-розшукова інформація, кримінальний аналіз.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний стан оперативної обстановки на державному кордоні України характеризується наявністю загроз національній безпеці, серед яких є транскордонна організована злочинність у сфері незаконної міграції, торгівлі людьми, незаконному переміщенні через кордон зброї, наркотичних засобів тощо. З метою протидії злочинній діяльності на державному кордоні в Державній прикордонній службі України запроваджуються інноваційні підходи [1], методи та прийоми забезпечення прикордонної безпеки, удосконалюється система охорони кордону, зокрема її інформаційна складова.

Результати оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби (далі – ДПСУ) з 2008 по 2011 роки свідчать про важливу роль

інформаційної складової у забезпеченні заходів протидії злочинній діяльності на державному кордоні. На основі інформаційно-аналітичної роботи підрозділів кримінального аналізу збільшилась кількість ліквідованих злочинів [2–4]. Однак у кримінальних аналітиків нерідко виникають труднощі щодо визначення якості необхідної інформації для використання в аналітичних дослідженнях злочинної діяльності. Отже, необхідність вирішення зазначеного проблемного питання і визначає актуальність і наукове завдання дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Дослідження процесу забезпечення інформацією оперативно-розшукових підрозділів здійснювалось у наукових працях О. О. Белова, Ю. А. Задорожного, В. П. Захарова, М. М. Литвина, С. С. Овчинського, Є. М. Яковця та ін. [5–10]. Окремі аспекти інформаційно-аналітичної роботи підрозділів кримінального аналізу ДПСУ вивчались у публікаціях О. В. Власика, О. І. Дем'янчука, Д. В. Козлова, А. В. Махнюка, А. С. Треуса [11–15]. Однак чіткого порядку опрацювання оперативно-розшукової інформації з метою формування потрібних даних для кримінального аналізу не виконувалось.

Мета статті. відповідно до сформованого завдання полягає у формуванні на основі аналізу оперативно-розшукової інформації та критеріїв її оцінки алгоритму опрацювання оперативно-розшукової інформації для забезпечення потрібною інформацією кримінального аналізу злочинної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі інформаційно-аналітичної роботи кримінальними аналітиками оперативно-розшукових підрозділів виконується аналітичне дослідження різноманітної інформації. За допомогою наявних відомостей кримінальний аналітик установлює та прогнозує зв'язки між даними про злочинну діяльність та іншими, потенційно з ними пов'язаними даними з метою їх використання у розробленні тактичних і стратегічних засад з протидії злочинності. При цьому акцентується увага на найбільш поглибленому вивченні наявної проблеми (типова протиправна діяльність), під час якого здійснюється опис її структури, кількісних та якісних параметрів, а також чинники, що їх обумовлюють. З цією метою в процесі інформаційно-аналітичної роботи суб'єктами оперативно-розшукових підрозділів здійснюється комплекс спеціальних заходів, спрямованих на створення системи оперативно-розшукової інформації.

Під оперативно-розшуковою інформацією слід розуміти первинні та вихідні дані про осіб, причетних до підготовки і скоєння злочинів, факти злочинних проявів, стан оперативно-розшукових сил і засобів, а також умов, у яких здійснюється оперативно-розшукова діяльність.

Оперативно-розшукова інформація відображає не лише ті явища, події, обставини, зміни в середовищі, які виникають у результаті злочинів, але і широке коло явищ, обставин, подій, що впливають на злочинну поведінку окремих осіб, злочинних груп.

За допомогою оперативно-розшукової інформації вивчаються факти і явища з високим рівнем категоричності (час, місце скоєння злочину, спосіб злочинних дій) та низькою категоричністю (кримінальна активність, міжособисті контакти, взаємні впливи, зустрічі, інші події), які в різних поєднаннях надають можливість кримінальному аналітику встановити зв'язки між фактами, вчинками та їх наслідками. За допомогою оперативно-розшукової інформації встановлюється прихований механізм розвитку злочинної поведінки.

Отже, оперативно-розшукова інформація є різновидом соціальної інформації, специфічної за метою та методами її отримання та режимом використання. Вона забезпечує конспірацію, надійне зашифрування джерел, можливість перевірки отриманих оперативних даних та їх використання тільки зацікавленими оперативними працівниками.

На основі аналізу оперативно-розшукової інформації (далі – інформації) можна визначити три її види:

1. Інформація, що має універсальне значення для прогнозування індивідуальної поведінки, профілактики і розкриття злочинів. Даний вид інформації формується навколо чинників, що впливають на оперативну обстановку, і характеристику осіб, які за певного збігу обставин можуть скоїти злочин (особи, що становлять оперативний інтерес). Така інформація характеризується соціальними явищами криміногенного характеру та відображає об'єктивні явища, які залишаються до певного часу нейтральними для оперативно-розшукової діяльності (наприклад, опис зовнішності, захоплень, інтересів, кола спілкувань осіб, що вивчаються).

2. Інформація, що забезпечує кримінальне карне судочинство, – докази. Така інформація створюється обставинами злочину і подальшими діями злочинців, їх співучасників та осіб, причетних до злочину. Її зміст – фактичні дані, що вказують на подію злочину, дії злочинців, обставини, обтяжуючі або пом'якшуючі їх провину, та інші чинники, які характери-

зують предмет доказів, а також дані, що забезпечують розшук осіб, які ухиляються від судочинства.

3. Інформація, отримана з метою забезпечення потреб оперативно-розшукової діяльності. Цей вид інформації характеризується даними про загальну оперативну обстановку, яку необхідно враховувати при виборі прийомів і способів для проведення оперативно-розшукових заходів. Чинниками такої інформації є: характеристика осіб, що перевіряються, можливості негласного апарату, особливості контрзаходів, що виконуються зацікавленими особами, тощо.

За кожною отриманою із зазначених видів інформацією кримінальному аналітику необхідно прийняти рішення про її необхідність, зберігання і подальше використання. Зібрати всю інформацію про обстановку на державному кордоні неможливо, оскільки це вимагає колосальних ресурсів. Отже, виникає потреба із загального обсягу інформації вибирати тільки ту, яка важлива для проведення кримінального аналізу злочинної діяльності.

Для досить ефективної роботи з інформацією кримінальному аналітику необхідно на початковому етапі зрозуміти прості речі: корисна інформація або ні, чи можна їй довіряти, чи необхідна додаткова інформація. Тому процес відбору необхідної інформації для проведення кримінального аналізу повинен мати чіткі критерії її оцінки.

Для формування критеріїв оцінки оперативно-розшукової інформації кримінальному аналітику доцільно здійснити її первинну та похідну оцінку.

У ході первинної оцінки інформації визначається ступінь необхідності отриманих даних потребам оперативно-розшукової діяльності, критерієм чого є релевантність. Релевантність інформації – наявність зв'язку з проблемою (відповідність наявним потребам) і здатність інформації зробити внесок у процес розуміння проблеми. Якщо інформація потенційно може допомогти у виконанні завдань оперативно-розшукової діяльності та досягненні поставленої мети, то вона становить для кримінального аналітика інтерес та є релевантною.

Після визначення сигнатури здійснюється похідна оцінка оперативно-розшукової інформації за допомогою низки критеріїв: достовірності, адекватності, повноти й оптимальності, точності, оперативності (своєчасності надходження) інформації, лаконічності, логічності, значимості, цінності (корисності), відповідності поставленій меті, систематизованості та комплексності, новизни й ін.

Розглянемо, які можливості визначених критеріїв надаються кримінальним аналітикам для оцінки отриманої інформації.

1. Достовірність інформації. Визначається ступінь об'єктивного, точного відображення подій, фактів, що відбулися. Достовірність характеризується такими параметрами: наявність підтвердження з інших джерел інформації; стикування з іншою інформацією; знання джерела і його мотивів; авторитет або тривала позитивна історія роботи з джерелом; власності каналу передачі інформації.

2. Адекватність інформації. Даний критерій дозволяє оцінити ступінь відповідності отриманої оперативно-розшукової інформації компетенції оперативно-розшукового підрозділу.

3. Повнота й оптимальність інформації. Визначається ступінь відповідності обсягу отриманої інформації достатньому обсягу необхідних даних для раціонального або оптимального вирішення конкретного завдання. Характеризується ступенем достатності отриманої інформації для розуміння обстановки (ситуації, що склалася) і прийняття рішення.

4. Точність інформації. Визначається ступенем об'єктивно вірного віддзеркалення події, явища, стану об'єкта, його оточення. Точність інформації характеризує міру її деталізації, наближення до дійсності.

5. Оперативність (своєчасність надходження) інформації. Визначається ступенем відповідності часу отримання інформації про подію (явище) реальному часу її виникнення.

6. Лаконічність інформації. Визначається ступенем точності змісту інформації при мінімальній її насиченості.

7. Логічність інформації. Визначається ступінь послідовності викладення даних за умов збереження змісту, сенсу і форми вираження для однакового її розуміння усіма оперативними працівниками.

8. Значимість інформації. Визначається ступінь важливості отриманої інформації для використання її у вирішенні поставлених завдань.

9. Цінність (корисність) інформації. Визначається ступінь можливості отриманих відомостей описати подальші або поточні події. Величина цінності інформації виражається через приріст вірогідності досягнення мети до і після отримання інформації.

Корисність інформації виражається через міру використання інформації в пізнанні явищ і подій. Корисність (прагматична значущість) оперативно-розшукової інформації на практиці оцінюється стосовно кон-

кретної ситуації. Чим рідше в потоці повідомлень виявлялося те або інше судження, тим більш цінною виявлялася його прагматична значущість.

10. Відповідність інформації поставленій меті. Визначається ступінь відповідності за рівнем координації та субординації, їх сукупність утворює ієрархію цілей, причому, як правило, пріоритетом у практиці оперативно-розшукової діяльності користується реалізація головних цілей.

11. Систематизованість і комплексність інформації. Визначається ступінь відповідності отриманих даних групі однорідних за деякими ознаками даних, сформованих у певну ієрархічну єдність.

12. Новизна інформації. Визначається ступінь невідповідності даних отриманої інформації наявним даним.

За результатами аналізу позитивних дій у рамках роботи за справами оперативного розшуку (розробки) з питань протидії протиправній діяльності на державному кордоні [16–18] встановлено, що від якості оперативно-розшукової інформації залежить результат кримінального аналізу і, як наслідок, обґрунтування та доцільність прийнятих управлінських рішень щодо проведення оперативно-розшукових заходів протидії злочинності.

Формування якості інформації в процесі опрацювання отриманих даних про майбутній та/або скоєний злочин кримінальним аналітиком виконується шляхом їх порівняння з типовими даними та добору, за необхідності, додаткових відомостей. З цією метою одним із способів формування якісної інформації є здійснення покомпонентного порівняння векторів потрібної та наявної інформації та визначення ступеня їх узгодження.

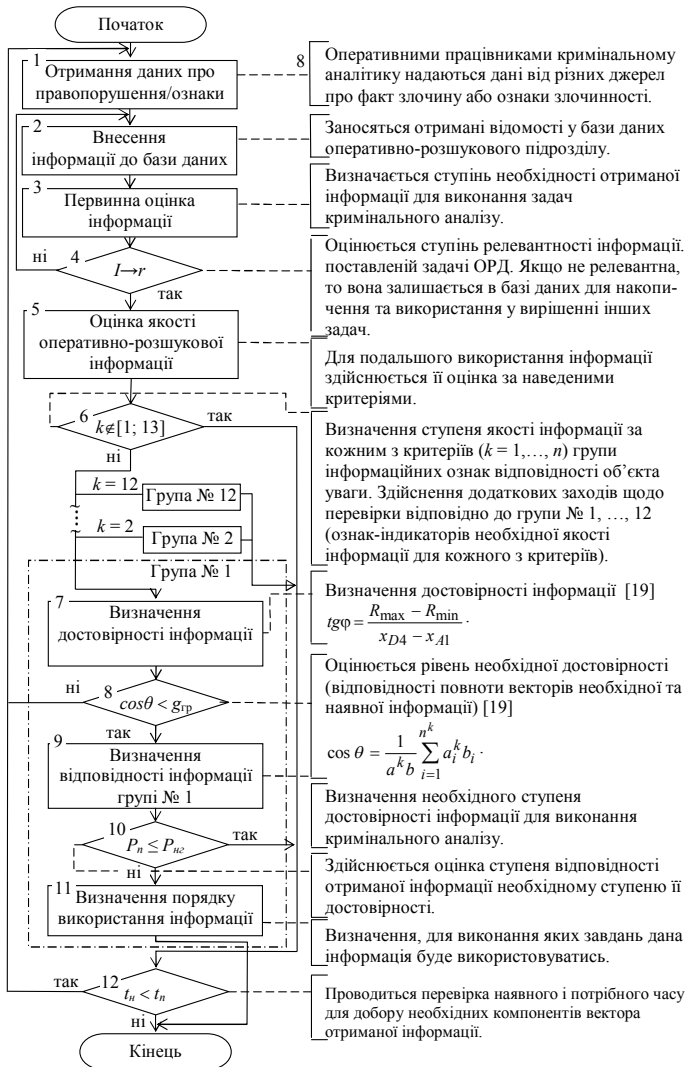
Показник узгодженості інформації представлено у вигляді косинуса кута між векторами потрібної та наявної інформації [19]:

$$\cos\theta = \frac{1}{ab} \sum_{i=1}^n a_i b_i = \gamma,$$

де a і b – довжини векторів потрібної та наявної інформації; (a_1, a_2, \dots, a_n) і (b_1, b_2, \dots, b_n) – координати векторів a і b .

За повної узгодженості кут між векторами дорівнює нулю ($\theta = 0$) і $\cos \theta = 1$. Загальним критерієм достатності рівня узгодженості інформації може бути виконання умови $\cos \theta \geq g_{\text{пр}}$ ($0 < g_{\text{пр}} \leq 1$).

Загальний порядок опрацювання оперативно-розшукової інформації кримінальним аналітиком пропонується виконувати на основі алгоритму, зазначеного на рисунку.

Алгоритм опрацювання оперативно-розшукової інформації

Отже, за допомогою зазначених критеріїв та сформованого алгоритму кримінальний аналітик опрацьовує отриману оперативно-розшукову інформацію, оцінює ступінь її потрібності для проведення аналітичних досліджень та формує якісну інформацію, необхідну для проведення кримінального аналізу.

Висновок. Результати опрацювання оперативно-розшукової інформації з використанням запропонованого алгоритму можуть дозволити кримінальним аналітикам оперативно-розшукових підрозділів отримати потрібну інформацію для проведення аналітичних досліджень:

щодо встановлення взаємовідносин у середовищі осіб, пов'язаних між собою спільною злочинною діяльністю;

розкриття латентних злочинів і виявлення раніш невідомих потерпілих осіб, очевидців і виконавців злочину;

виявлення організованої злочинної діяльності та встановлення лідерів злочинних формувань;

виконання оперативно-розшукових завдань з протидії злочинності.

У подальшому науковому дослідженні доцільно на основі аналізу інформаційно-аналітичної роботи оперативно-розшукових підрозділів визначити роль і місце стратегічного кримінального аналізу в процесі протидії організованій злочинності на державному кордоні.

Список використаної літератури

1. Концепція інтегрованого управління кордонами : розпорядження КМУ від 27.10.2010 № 2031-р // Офіційний вісник України. – 2010. – № 83. – С. 2918.

2. Ляшенко Ю. В. Огляд оперативно-розшукової діяльності за 2009 рік / Ю. В. Ляшенко // Бюлетень Департаменту оперативної діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України. – 2010. – № 2дск. – С. 5–34.

3. Бондаренко О. Д. Огляд оперативно-розшукової діяльності за 2010 рік / О. Д. Бондаренко, Ю. В. Ляшенко // Бюлетень Департаменту оперативної діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України. – 2011. – № 4т. – С. 6–29.

4. Бондаренко О. Д. Огляд оперативно-розшукової діяльності за 2011 рік / О. Д. Бондаренко // Бюлетень Департаменту оперативної діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України. – 2012. – № 6т. – С. 7–15.

5. Белов О. А. Информационное обеспечение раскрытия и расследования преступлений : [монография] / О. А. Белов. – М. : Юрлитинформ, 2009. – 136 с.

6. Задорожний Ю. А. Проблемы информационно-аналитического обеспечения ОРД в современных условиях / Ю. А. Задорожний // Виявлення, фіксація та використання доказів у процесі досудового слідства : Вісник ЛАВД імені 10-річчя незалежності України : [спец. вип.]. – Луганськ, 2005. – С. 89–99.

7. Захаров В. П. Проблеми інформаційного забезпечення правоохоронних структур : [навч.-практ. посіб.] / В. П. Захаров, В. І. Рудешко. – Львів : ЛьвДУВС, 2007. – 372 с.

8. Теоретичні основи інформаційно-аналітичного забезпечення процесів охорони державного кордону : монографія / М. М. Литвин, В. П. Городнов, Д. В. Іщенко, В. А. Кириленко. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2009. – 363 с. – Інв. № 1906-в. – Таємно.

9. Овчинский С. С. Оперативно-розыскная информация / Овчинский С. С. ; под ред. А. С. Овчинского и В. С. Овчинского. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 367 с.

10. Яковец Е. Н. Проблемы аналитической работы в оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел : [монография] / Е. Н. Яковец. – М. : Изд. дом Шумиловой И. И., 2005. – 219 с.

11. Власюк О. В. Використання кримінального аналізу в оперативно-розшуковій діяльності / О. В. Власюк // Бюлетень Департаменту оперативної діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України. – 2012. – № 6т. – С. 82–85.

12. Дем'янчук О. І. Практика застосування оперативно-розшуковими підрозділами Західного регіонального управління кримінального аналізу у сфері протидії незаконній міграції на державному кордоні України / О. І. Дем'янчук, Ю. М. Ковбаса, М. І. Сідор // Бюлетень Департаменту оперативної діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України. – 2010. – № 2дск. – С. 76–83.

13. Махнюк А. В. Теоретичні основи провадження кримінального аналізу у сфері правоохоронної діяльності / А. В. Махнюк // Науковий вісник Державної прикордонної служби України : науково-практичний альманах. – 2011 – № 4дск. – С. 3–7.

14. Козлов Д. В. Використання в оперативно-розшуковій діяльності можливостей кримінального аналізу на морській ділянці відповідальності / Д. В. Козлов // Бюлетень Департаменту оперативної діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України. – 2011. – № 5т. – С. 48–53.

15. Треус А. С. Стан запровадження системи кримінального аналізу в оперативно-розшукових підрозділах Державної прикордонної служби України / А. С. Треус // Бюлетень Департаменту оперативної діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України. – 2009. – № 1дск. – С. 53–59.

16. Описи позитивних дій під час проведення оперативно-розшукових заходів // Бюлетень Департаменту оперативної діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України. – 2011. – № 5т. – С. 80–85. – Інв. 403т.

17. Описи позитивних дій під час проведення оперативно-розшукових заходів // Бюлетень Департаменту оперативної діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України. – 2012. – № 6т. – С. 86–98. – Інв. 419т.

18. Описи позитивних дій під час проведення оперативно-розшукових заходів // Бюлетень Департаменту оперативної діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України. – 2012. – № 7т. – С. 117–144. – Інв. 439 т.

19. Фаріон О. Б. Методика оцінки ефективності системи інформаційного забезпечення відділу прикордонної служби типу “В” : дис. ... канд. військ. наук : 21.02.02 / Олег Борисович Фаріон. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2009. – 285 с.

*Рецензент – доктор військових наук,
старший науковий співробітник Кириленко В. А.*

Стаття надійшла до редакції 15.02.2013.

Фаріон О. Б. Алгоритм обработки оперативно-розыскной информации для обеспечения потребностей криминального анализа преступной деятельности

На основе анализа оперативно-розыскной информации и критериев ее оценки разработан алгоритм, который позволит криминальным аналитикам оперативно-розыскных подразделений получить необходимую информацию для проведения аналитических исследований.

Ключевые слова: *оперативно-розыскная информация, криминальный анализ.*

Farion O. B. The algorithm of processing of operation and search information for providing of needs of criminal analysis of criminal activity

On the basis of the analysis of operation and search information and criteria for its evaluation the author has developed the algorithm contributing to activities of criminal analysts of operation and search units in order to obtain the necessary information for carrying out of analytical investigations.

Keywords: *operational search information, criminal analysis.*